

Er was echter ook nog een man aanwezig wiens vrouw die zelfde middag in het centrum van Druten dodelijk getroffen werd door een granaatscherf. Tijdens de beschieting hadden zij en enkele andere personen toen een schuilplaats gezocht in de R.K.kerk.

Deze werd echter ook door een granaat getroffen en had die vrouw gemeend dat de kerk bewust onder vuur genomen werd en was toen in paniek de kerk uitgerend om aan de overzijde van het Kerkplein een huis te bereiken, maar helaas, midden op de straat ervoor werd zij door een granaatscherf getroffen.

Het was de vrouw van één van de gebroeders Jansen uit Bommel. Zij hadden daar een slagerij. De andere broer was ook aanwezig en bevond zich eveneens in ons midden. Dat was op dat moment een zeer tragische gebeurtenis, zowel voor dat gezin als voor ons als omstanders. Dat maakt wel indruk op een mens, vooral in z'n situatie. Het aantal vluchtelingen was toen gegroeid tot 34 personen.

De familie v.d. Heijden vond het toen voor ons gezin boven op de zolder van het woonhuis, niet veilig genoeg meer door deze beschietingen, dus werd ons een veiliger slaapgelegenheid gewezen. Namelijk in een schoongemaakte paardestal in de grote, stenen schuur.

Jan de zoon, van de familie, vroeg mij bij hem te komen slapen in de kelder van het woonhuis. dat vond ik direct goed, terwijl mijn broer bij de ouders zou gaan slapen in de paardestal.

Daar lagen zij tussen vier dikke stenen muren, dus tamelijk veilig! In zo'n zelfde stal ernaast, ging het echtpaar uit Amsterdam slapen. In het andere gedeelte van de zelfde schuur hadden de anderen een plaats aangewezen gekregen. Ja, men moest zich aanpassen aan de mogelijkheden die geboden werden.

Al had ik het daar best naar mijn zin, toch begon ik me daar in de komende dagen niet meer zo veilig te voelen. En dat werd erger toen in de daarop volgende week iedere avond en nacht beschietingen plaatshadden en we ladingen granaten over ons heen te verwerken kregen en de voltreffers er tussendoor hadden al slachtoffers geëisd en waren er mensen zwaar gewond geraakt; het gevaar nam toe. Wij hadden ook horen vertellen dat er in Afferden, Deest en Winssen Engels geschut opgesteld stond, dat de Duitsers op de Veluwezoom in Rhenen op de Grebbeberg, op de Wageningseberg en in Oosterbeek ging beschieten. En zo kwamen wij op die manier volop in de vuurlinie te liggen..

Vlak Ten noorden van de Wetering, tussen Puiflijk en het zuidelijker gelegen Horssen was eveneens een Engelse tank opgesteld die in de richting van Rhenen begon te schieten en dit veelal in de avond, Dat een hels lawaai veroorzaakte en niet erg bevorderlijk was voor de mensen in de naaste omgeving, als ze probeerden in skaap te komen.

En dat daar tegenvuur op zou volgen rekenden wij al vast op, dat ~~we~~ kon niet uitblijven. Het duurde dan ook niet langer dan enkele dagen, ~~toen~~ toen opeens lag de hele streek zuidelijk van de Waal, in het Land van Maas en Waal onder Duits granaatvuur en de tank bij de Weterind nabij Horssen werd daarbij ook niet vergeten.

En dát hebben we geweten, al is het niet mijn bedoeling dit in die bijzondere situatie van toen, hier te laten rijmen.

We waren door dat granaatvuur helemaal ingesloten en konden niets beters doen, dat te blijven waar men was en gewoon af te wachtten hoe het af zou lopen.

Daarbij kwamen eveneens des nachts Duitsers de Waal over die jacht op jonge mannen maakten en er ook nog huizen in brand staken.

Maar vanuit het land van Maas en Waal werden tevens Betuwse dorpen Door de Engelsen beschoten, zoals Echteld, Ijzendoorn, Ochten en Opheusden. Daar bevonden zich blijkbaar vele Duitsers, want zelfs Tiel kwam onder granaat-en zwaar mitrailleurvuur te liggen.

Als wij in de avond wel eens met een paar andere jonge mannen naar de Waaldijk in Druten gingen kijken, konden we duidelijk vele branden ontwaren, die door dit granaatvuur ontstaan waren.

Deze nieuwsgierigheid had echter voor ons wel eens fataal kunnen worden, want op een avond was er opeens een beschieting en er vele projectielen over ons heen door het luchtruim floten en links en rechts van ons explodeerden. Wij zochten toen heel snel dekking in een smal gangetje tussen een paar zeer oude huizen met dikke muren waar een projectiel alleen gevaar op kon leveren als deze van boven af terecht zou komen, waar de kans klein van was.

Gelukkig was er geen direct gevaar en konden we veilig thuiskomen. Op dat moment dan op het fruitbedrijf "De Bouwing", wel te verstaan want echt thuis komen was voor ons in die maanden heus niet van toepassing, daar was voorlopig nog geen kans op helaas.

Teruggekomen kregen wij meteen te horen, dat ook dáár projectielen terecht gekomen waren en nog wel heel dichtbij in de oude appelboomgaard, niet ver van de ren met enkele sierkippen en goudfazanten.

Door de enorme luchtdruk van deze explosies was een koperen gordijn roede voor het keukenraam vandaan geslagen en had moeder deze in haar nek gekregen, toen zij daar tamelijk dichtbij gezeten had.

Daarbij was zij natuurlijk erg geschrokken, daar zij gemeend had dat het stukken glas van het keukenraam waren.

Gelukkig was dit niet zo en was het uiteindelijk toch nog mee gevallen. Alhoewel het wél een bewijs was, dat de situatie daar met de dag gevaarlijker ging worden.

Mijn broer Piet, ik zelf en nog een persoon vroegen toestemming aan v.d. Heijden om op het erf een schuilkelder te mogen graven.

Daar werd direct positief op gereageerd, waardoor dan ook meteen met elkaar een begin mee werd gemaakt. En vele handen maken licht werk; we kregen hulp van nog twee vluchtelingen die zich momenteel eveneens op "De Bouwing" bevonden. Voor dat het helemaal donker was geworden was de schuilkelder gereed. Zelf vond ik zo'n schuilgelegenheid alleen maar veilig genoeg, als je tevbren maar wist dat er geen projectiel op, of er vlaknaast zou exploderen, want dan was de kans heel groot, dat je levend begraven werd in zo'n situatie. Maar ja, wáár is men bij zwaar granaatvuur uiteindelijk wél veilig? De laatste avonden en ook tijdens nachtelijke uren, vallen er in de omliggende dorpen Winssen, Deest, Afferden, Druten Puiflijk en Boven-Leeuwen regelmatig en veel granaten, waardoor er opnieuw al weer nieuwe slachtoffers vielen en werd er eveneens veel schade aangericht aan woonhuizen, kerken en scholen en vele andere gebouwen. Ook vele fruitboomgaarden kregen het zwaar te verduren, vele kostbare fruitbomen werden totaal vernield. Het zou opnieuw vele jaren duren alvorens ze het zelfde kwantum fruit leverden als de reeds vernielde. maar helaas is een mensenleven nooit en nimmer meer te vervangen!!

In ons omliggende gebied werd op vele plaatsen Engels geschut opgesteld en zagen we ook meer tanks die op de Duitse stellingen begonnen te schieten, wat impliceerde, dat daar natuurlijk weer te genvuur op volgde. En op deze manier van oorlogvoeren kwam al heel gauw die streek langs de Waal onder Duits vuur te liggen, die werd met een regelmaat door de Duitsers beschoten en kwamen er nog enkele vluchtelingen meer op De Bouwing terecht.

Dus begon het daar in die streek steeds gevaarlijker te worden. Zowel voor de bewoners, als voor de evacue's die daar een veilig heenkomen gezocht hadden, waaronder wij vieren ook behoorden.

Op die manier werden het zenuwslopende dagen en nachten, want zo kreeg men soms heel weinig kans om even flink te kunnen slapen, want was men nu en dan even ingedommeld, soms in een zittende houding tijdens een vuurpauze, dan werd men vaak opeens weer wakker, als er plotseling met heel veel geweld een granaat vlakbij explodeerde waarva de scherven tegen muren sloegen alsof er met grote grindkeien tegenaan gesmeten werd.

IN de late avond van één van de volgende avonden kwamen er weer vluchtelingen bij ons op De Bouwing. Dat waren meestal mensen daar uit de naaste buurt, die er 'S avonds kwamen slapen in de grote schuur met de dikke, veilige muren. Dan lag die 's nachts vol mensen die daar veilig hoopten te kunnen slapen. De volgende ochtend Ging men weer naar zijn, of haar eigen huis terug. Het was dus alleen voor de avond en de nacht bedoeld.

In één van die avonden en nachten vielen er weer veel projectielen op en rondom De Bouwing. Her en der explodeerden zware granaten en moesten het woonhuis, de grote schuur, de varkensschuur en vele bomen het ontgelden. De grote kastanjeboom vóór het woonhuis kreeg al heel gauw een voltreffer. (Dan wordt iets direct getroffen door een exploderende granaat).

Dikke takken werden er volslagen afgerukt. Dakpannen vielen door de luchtdruk van de explosie van het dak, scherven vlogen door de ruiten naar binnen. Gelukkig dat er op dat moment niemand in de kamer was. Een groot deel van de gordijnen hingen aan flarden.

De varkensschuur kreeg ook haar deel, door een granaatinslag was in in het pannendak een groot gat ontstaan en de varkens waren geheel van streek vanwege de enorme harde knallen. Overal hing kruitdamp.

De beschieting was begonnen met enkele explosies tamelijk dichtbij.

Zelf bevond ik mij op de deel in het achterhuis toen er explosies kwamen en vroeg toen aan de ouderen onder ons, om zich naar de kelder van het woonhuis te begeven. Die werd veelal gereserveerd gehouden voor de oudere mensen. De jongeren konden dan onder de tafel of langs de gangmuur gaan liggen als dit nodig mocht blijken.

Toen een granaat in de kastanjeboom explodeerde stond ik in de gang, want ik had net een paar oude mensen de keldertrap afgeholpen, dus die hadden daar een tamelijk veilige plaats, dus hadden zij de voorkeur. De jongeren konden meestal zichzelf wel proberen veilig te stellen.

De oude mensen waren vreselijk geschrokken bij die explosies zo heel dichtbij. Er was bijna sprake geweest van enige lichte paniek. Gelukkig was dat voorkomen door de zoon Jan en mij, toen we ons de kelder in begaven om een praatje met hen te maken. De gesprekken onder elkander kwamen toen al gauw los en was de ergste spanning weer gauw geweken.

Toen we na een zeer onrustige nacht de volgende ochtend opstonden en daarna nog even vóór het ontbijt buiten gingen kijken hoe het er daar wel uit zou zien, bleek al gauw dat de hoge plataanbomen langs het oprijlaantje eveneens hun portie granaten te verwerken gekregen hadden. Grote, dikke takken lagen er onder, zij waren vaak dwars doormidden geslagen.

Vlak naast het huis van Dorus Smids was ook een projectiel geexplodeerd en er veel schade had aangericht aan ramen en muurwerk. Maar gelukkig bracht hij met zijn gezin de laatste nachten door in de grote schuur van De Bouwing, waar hij al lang werkzaam was.

In de appelboomgaard was ook een grote ravage aangericht aan de grote, vele jaren oude fruitbomen. Het lag er bezaaid met takken waaraan no. veel fruit gezeten had. enkele mooie grote appel- en perrebomen waren middendoor geslagen door grote granaatscherven.

Die waren afkomstig van zware granaten die er vlakbij geexplodeerd waren en grote, diepe trechters achter hadden gelaten.

Van verder fruitplukken zou vooreerst wel niet veel meer komen. En op het erf constateerden wij, dat er ook een flinke projectiel een eindje achter de schuilkelder tot explosie gekomen was. Toen dat geconcludeerd werd door enige vluchtelingen die daar niet uit de naaste omgeving afkomstig waren (waar ikzelf ook bij hoorde) Vond men het daar niet meer veilig genoeg, vooral om dat zij immers toch al reeds hun woonplaats achter hadden gelaten.

En dit besef drong toen bij mijzelf ook door. Misschien was het voor ons verstandiger om weer opnieuw een eind verderweg te gaan. Die dag sprak ik er met mijn ouders en broer over.

De ouders konder daar heel moeilijk een oordeel over geven en vonden dat zij dit overleg beter aan onsbeiden over konden laten.

Nadat ik er met Piet over begon was hij er direct op tegen.

"Wij weten nu hoe de situatie is. Er is hier een veilige kelder in het woonhuis, alleen moeten er enkele zakken met zand buiten vóór het kelderraam geplaatst worden. De grote schuur met vier dikke muren bied eveneens veel veiligheid, met op de zolders een dikke laag hooi of koren, waar de projectielen en scherven in zullen smoren bij een eventuele inslag". zo was de zienswijze van mijn broer", waar ik het niet mee eens was en reageerde als volgt: "Dat is allemaal mooi verteld, maar men kan vooruit nooit voorspellen vanwaar het gevaar toeslaat. Dit kan al plaatshebben als men van het woonhuis naar de schuur loopt of naar de varkensschuur. En iedereen blijft ook niet de gansen dag binnenshuis".

Ons gesprek kon niet doorgaan, doordat zich een andere vluchteling bij ons voegde. Maar later op de dag werd er door ons opnieuw over gediscussieerd, want ik bracht naar voren dat er ook oudere mensen waren waar men ook rekening mee diende te houden. Zij juist reageerden lang niet zo vlug als jongere personen en kon het veel gevaar betekenen op kritieke momenten.

Door dit betoog waren er echter twee partijen ontstaan, de ene wilde liever blijven waar we waren, dat was, waar ook mijn broer voor koos, de andere wilde liever verderop gaan, naar een gebied buiten het bereik van de Duitse kanonnen en daar juist had ik voor gekozen. Het viel dus heus niet mee om tot een tevreden besluit te komen, want Piet bracht nog even naar voren, dat we nu wisten hoe het was op het fruitbedrijf De Bouwing, maar dat wisten we nog niet van de plaats waar we terecht zouden komen als het tot weggaan zou komen. En dáár had hij weer gelijk in, moest ik toegeven.

Het positieve moest net zo goed erkend worden als het negatieve. Vooral als men in zo'n situatie als twee verschillende partijen tegenover elkaar komt te staan, is dat heel belangrijk.

Maar om uiteindelijk toch te weten te kunnen komen waar toe besloten zou worden, deed ik een voorstel, mogelijk bracht dat een eind beslissing. Mijn voorstel was was deze: Er moest om gestemd worden en dan moesten de meeste stemmen wél gelden en moest daarvan worden uitgegaan wat de eindbeslissing zijn zou.

Maar was deze voor mij negatief, moest men accepteren dat ik met mijn ouders toch zou vertrekken om een veiliger plaats op te gaan zoeken. Dus moest het vrijblijvend zijn voor beide partijen om te doen wat de één of de andere partij zou besluiten te doen.

Dit voorstel werd door een ieder goedgekeurd en aangenomen.

Even later werd er tot stemmen over gegaan.

Zij die vóór het weggaan waren, moesten een hand opsteken; acht handen gingen bijna tegelijk omhoog. Daarna werden de tegenstemmers gevraagd, hoewel eigenlijk een ieder al op dat moment begreep wie de meeste stemmen al gekregen had, want maar vijf handen gingen wifflend de hoogte in, waaronder natuurlijk ook die van mijn broer. Toch werden direct de winnaars spontaan door de verliezers gefeliciteerd, wat we toch waardeerden en zeer sportief vonden.

Daarop werd het natuurlijk even luidruchtig in de kamer, doordat men even door elkaar heen praatte. Maar toen nam Piet, mijn broer het woord, want hij wilde blijkbaar spijkers met koppen slaan.

"Als eerlijke verliezer", zo begon hij na een kort ogenblik, toen het rumoer afnam, "zou ik wel graag weten waar wij naar toe zullen gaan en waar het dan ook hopelijk tamelijk veilig zijn zal. Het weer is nog steeds goed, dus moeten we niet te lang wachten.

Want mijns inziens staat ons een lange voettocht te wachten, als ik voor deze keer mijn verstand even raadpleeg," zei hij dit er nog even lachend achteraan. Daar antwoordde ik als volgt op:

"Dan lijkt het mij verstandig waarde broer, dat we de landkaart er even bij nemen, dan kunnen we bekijken welke plaats in welke richting het geschiktst is om naar toe te gaan!" was mijn reactie.

Na deze opmerking ging ik direct de landkaart uit mijn koffer halen die ik nog van huis had meegenomen, die even flink bestudeerd werd om uit te zoeken welke route het beste en het veiligst was.

Na enig onderling overleg werd gezamenlijk besloten om te proberen de Maas over te gaan naar het zeer oude, historische stadje Megen om vandaar via Oss, Heesch en het typische Noord-Brabantse dorp Nistelrode, naar Uden te gaan. Dát zou dan uiteindelijk onze voorlopige eindbestemming worden, als de oorlog voor eerst nog niet ten einde zou wezen.

Uden was wél een eind weg, maar dan waren we misschien in één keer op een plaats, waar we niet meer weg zouden hoeven gaan en konden blijven tot de bevrijding. Het waren natuurlijk nog maar voorlopige veronderstellingen van ons, maar wij allen hoopten dat het ons laatste evacuatie-adres worden zou.

Het leek ons daar op dat ogenblik tamelijk veilig, want Uden ligt ver genoeg van het Maasfront af, waar nog Duitsers gelegerd waren. Eveneens ligt Uden ook een flink eind van Den Bosch af, waar zich nog heel wat Duitsers bevonden. En ten opzichte van het Duitse front bij Rhenen, Wageningen, Oosterbeek en Arnhem, zouden we in Uden er ver genoeg van verwijderd liggen en er ons wel veilig voelen, dus zou die plaats wel ons einddoel worden in de komende dagen. Wij moesten natuurlijk wel een vergunning van de Engelse legerleiding hebben om de rivier de Maas te kunnen passeren.

Daarvoor had de bestaande schoonzoon van de familie Bongers uit Bemmel aangeboden om dit te bewerkstelligen bij de Civil Affairs die toen in Druten gevestigd was.

uiteindelijk waren wij het allemaal onder elkaar eens geworden over onze toekomstige verblijfplaats Uden in de provincie Noord-Brabant. De volgende ochtend ging de genoemde schoonzoon naar Druten om de papieren aan te vragen en kwam al gauw daarna weer terug met deze benodigde vergunning om de Maas over te steken.

Met elkaar werd overlegd wanneer we zouden vertrekken en dat tijdstip werd vastgelegd op maandag namiddag de 30 ste oktober direct na het middageten.

Van der Heijden en zijn gezin vonden het heel jammer dat we weggingen, maar ze hadden wel begrip voor de situatie waarin wij verkeerden. Zij wensten ons het allerbeste en toen van der Heijden mijn broer en mij zijn hand reikte als afscheid vroeg hij nog nadrukkelijk, of wij heel goed voor onze ouders wilden zorgen. Hij voelde blijkbaar aan, dat we nog moeilijke tijden tegemoet gingen waarin je geduld op de proef werd gesteld.

Maandag 30 oktober.

Al in de vroege ochtend hadden wij onze spullen bij elkaar gezocht en ingepakt. Er moest natuurlijk niets vergeten worden, want we hadden reeds immers alleen maar het hoogst noodzakelijke van huis meegenomen toen we toen we Driel gingen ontvluchten.

Na het middageten hebben we de bagage op de dresseerkar van v.d. Heijden geladen. Daarns namen we afscheid van elkaar, ja, een hartelijk afscheid van allen die ons dierbaar geworden waren, waardoor men soms even terzijde moest kijken, zodat het niet direct op zou vallen dat tranen in de ogen gekomen waren. Maar iedere emotie kan men iet onderdrukken, ook toen niet!!

Allen hoopten op een spoedig weerzien. De ouderen namen plaats en Jo Mulders, die al jaren op dat fruitbedrijf werkzaam was, klom toen ook op de dresseerkar en bracht hen naar het veer bij Appelttern aan de Maas.

Zij die een fiets bij zich hadden, daar behoorden Piet en ik ook bij, reden er achteraan, want in die omgeving waren wij toen nog niet zo bekend. Verkeersborden waren toen in die jaren nog maar schaars geplaatst en de meesten daarvan, bij het uitbreken van deze oorlog, weggehaald, om het de eventuele vijand moeilijker te maken de weg te vinden naar het uiteindelijke doel.

En om ons doel te bereiken werd langs de plaats Horssen gereden. Daar woonde namelijk de koetsier van de dresseerker, namelijk Jo Mulder en als ik mij de straat nog goed herinner, was dat aan de Mekkestraat, of steeg, dit weet ik niet meer precies.

Bij het passeren van de brug over de Leigraaf, even vóór Horssen, zagen we rechts de uitgebrandde Engelse tank staan die enkele dagen geleden het doel geworden was van de Duitse artillerie. Vanaf de Veluwezoom was hij toen onder vuur genomen en zagen wij daar het resultaat voor ogen.

Eenmaal in Appelteren aangekomen werden we daar met een roeiboort over gevaren naar de zuidoever van de Maas, waar het zeer oude, historische stadje Megen ligt. Enkelen van ons gingen op informatie uit, betreffende adres voor onze overnachting.

Dit had helaas bijna een uur in beslag genomen, maar uiteindelijk kon men ons daar doorsturen naar een ruim driekilometer verderop gelegen dorpje Macharen genaamd, waar zich voldoende ruimte bevond in een schooltje, waarin wij de komende nacht konden doorbrengen.

Lopende op weg daarheen passeerde ons een molenaar met paard en wagen. hij hield halt en bood de oudere mensen aan, op de wagen plaats te nemen. Altijd toch nog ietsje beter om een ogenblik in een wat ongemakkelijke houding mee te kunnen rijden, dan op je eigen benen hetzelfde eind te moeten lopen, vond de mulder.

En de oudjes namen direct het aanbod aan, blij niet te hoeven lopen. Dat was toch nog wel drie kwartier geweest.

En terwijl het paard de wagen voorttrok met de ouden van dagen over het smalle, stille dijkje tussen Megen en Macharen, was het al helemaal donker geworden en gaan motregenen. Vanuit westelijke richting hoorden we kanongebulder. Dat kwam uit de naaste omgeving van Den Bosch, Daar hielden zich nog steeds Duitsers op. Het was een onprettig gehoor, vooral als men in die richting ging. Maar het dorpje Macharen ligt veel dichterbij. Daar heerste de stilte. Ook bij ons was het muisstil, alleen was het paard te horen dat op een sukkeldrafje liep en niet door de baas aangespoord werd om wat harder te lopen. Men was gelukkig nog niet zo gehaast, want men had de tijd. De oorlog was er toch niet eerder door ten einde. Traag viel de motregen omlaag, hoe kon het zo rijmen? Geleidelijk begonnen de hoge populieren die langs het dijkje stonden, te druppelen. Nat werden wij daar niet van, doch de sfeer werd triester.

Er was trouwens meer triestigheid, want steeds weer opnieuw dreunden de Duitse kanonnen en dat klonk ons toen heus niet als muziek in de oren. Het bleef echter wel doorgaan, evenals het regelmatig gedrup van de populieren en het getrappel van het paard voor ons, want wij reden er immers achteraan.

Om ons heen heerste de dichte duisternis. Nergens straalde licht uit door een klein raampje of een kier, want het was een harde verplichting om te zorgen dat ieder straaltje licht was verduisterd, op welke manier maakte niets uit.

Dus ook langs onze route was nergens een smal lichtstreepje te ontdekken; alles was in dichte duisternis gehuld.

Op eens ging de wagen naar links en via een erg smalle dijkafrit met opnieuw een flauwe bocht naar links, verliet de wagen het dijke. Het paard, steunend in de achterbroek van het tuig, zorgde er voor dat dit niet te snel ging. De straat, een echt met grind verhard dorpsstraatje maakte vijftig meter verder een haakse bocht opnieuw naar links en na vijftwintig meters hield de mulder zijn paard in en stopte daar vlak vóór een kleine dorpschool, dat uiteindelijk onze bestemming bleek te zijn.

Het was opgehouden met de motregen en een flets schijnende maan-sikkel verlichtte flauw het kleine dorpspleintje, waarop zich op dat moment enkele spookachtige schimmen voortbewogen rond de met een paard bespannen wagen. En de lezer(es) zal natuurlijk wel direct begrepen hebben, dat die schimmen die zich daar voortbewogen, niets anders waren dan de mulder en de rest van de groep, die dóór verwezen waren naar dat dorpje Macharen aan de Maas, ruim drie kilometer voorbij het oude Megen.

Nadat we binnen waren gelaten ontdekten we dat er al meer mensen in het schooltje aanwezig waren, het was eveneens een gezin uit Bemmel. Wij werden meteen gevraagd bij hen in het lokaal te komen zitten bij de warme kachel. Want dáár zouden de ouderen onder ons wel naar verlangen, zo dachten die mensen en inderdaad ook zo was. Wij konden daar ook meteen onze boterhammen opeten bij een heerlijke kop warme koffie die extra voor ons gezet werd. Later in die avond begaven wij ons naar ons aangewezen lokaal ernaast en hebben die nacht allemaal reuzegoed geslapen, al lagen we daar weer opnieuw in een vreemde plaats in een vreemde ruimte.

Dinsdag 31 oktober.

Na het ontbijt, dat we weer bij onze naaste burens in het lokaal konden gebruiken, eveneens weer bij een kop warme koffie, namen we van die mensen afscheid en trokken we vandaar in zuidelijke richting, om te proberen via Oss, Heesch en Nistelrode, die dag nog in Uden te komen, al was het wel een heel eind lopen.

Voor al voor de vier ouderen uit onze groep, die uiteindelijk uit elf personen bestond. Gelukkig waren de oudere mensen nog in een heel goede conditie, dat heel wat waard was in zo'n uitzonderlijke situatie. Geen van ons zag tegen deze lange voettocht op.

In de verte zagen we al direct de hoge fabrieksschoorsteenpijpen van de vleesverwerkende industrie die in Oss gevestigd was. Via drote bochten in de toegangswegen in de richting van Oss kwamen we in dat kleine Noord-Brabantse stadje, waar we ook nog enkele bekende dorpsgenoten ontmoetten.

Vandaar zijn we steeds recht door gelopen naar het dorp Heesch, waar we in een schuurtje bij een kruidenier onze boterhammen hebben genuttigd, want aan een warme maaltijd dachten we niet als we op weg waren naar een nieuw (ander) evacuatieadres. Dat zou te veel tijd vergen. De vrouw van de kruidenier wees ons het schuurtje aan en zei meteen al dat zij voor de koffie zorgen zou, wat ze dan ook meteen deed en had er eveneens een potje heerlijke abrikozenjam bijgedaan, als we niet genoeg beleg bij ons hadden. Wel een teken van de alom bekende Brabantse gastvrijheid! !

Er werd echter wel goed gebruik van gemaakt dat de gastvrouw uiteindelijk toch wel weer waardeerde.

Lang bleven we er niet zitten, want wij wilden proberen tegen de avond en nog voor het donker was geworden, in Uden aan te komen. Ongeveer half één arriveerden wij daar, tegen half twee zijn we er vertrokken, nadat we bedankten voor het gastvrije ontvangst en we werden zelfs nog nagewuifd toen we naar de straat liepen.

Is dit dan gastvrij of niet??

Wij schatten dat het nog ongeveer 12 kilometers waren die we af moesten leggen voordat we in Uden waren. Dat was in onze situatie, met onderweg nog wel een kleine sanitaire stop, toch nog wel minstens ruim twee en een half uur lopen. En was er nog wel gelegenheid ons aan te gaan melden op het evacuatiebureau en om ons onderdak te kunnen verschaffen.

De weg van Heesch naar Nistelrode was bezet met militaire geallieerde legervoertuigen; het reed af en aan. Voor de laatste dag van oktober was het nog bijzonder mooi, zonnig weer, jammer dat het door de gewaarlijkse omstandigheden niet gewaardeerd kon worden.

Want de sfeer om ons heen was de laatste dagen heus niet zo optimistisch te noemen. Dit werd nog bezwaard toen wij door Het dorp Heesch liepen. Overal werden wij geconfronteerd met de bewijzen dat ook daar felle gevechten geleverd waren, waardoor er vele militairen gesneuveld waren die op de vreemdste plaatsen begraven waren., of tussen kapotgeslagen rupsbanden van tanks, of omgeven door diepe tanksporen, platgereden ijzeren munitiekisten en verwrongen ijzer, afkomstig van andere legervoertuigen.

Is het niet vreselijk om in een oorlog te moeten sterven en om dan daarna begraven te worden tussen schroot, modder en een heleboel ander oorlogstuig??

Dat zal toch ook heus niet de bedoeling zo geweest zijn als er geschreven staat: " Ga en vermenigvuldigt U". En dan nog wel terwijl deze nog zeer jonge mensen nog niet eens de kans gekregen hebben om zich te kunnen vermenigvuldigen!

Waar is dan in zo'n situatie in vredesnaam de realiteit gebleven? Men kan veel geleerd hebben en een perfecte opleiding genoten, maar de uiteindelijke werkelijkheids is in heel veel gevallen geheel anders, dat is absoluut niet te combineren met elkaar; alleen op geschrift is dit mogelijk.

Is het niet afschuwelijk, als een mens in zo'n afschuwelijke, dwaaze en waanzinnige oorlog om het leven gebracht is, in een snel gedolven kuil gedragen o. gesleept wordt, omdat men er op zo'n moment geen andere plaats beschikbaar voor het lijk is.

Helaas gaat dit nog heel vaak op de zelfde wijze gebeuren!!

Zo zou men toch gaan kunnen denken dat een mens dan alleen waarde heeft als hij een oorlog kan dienen!!

Wát een vooruitgang toch in deze moderne wereld! M.i. kan echter het woord modern in de komende tijd beter weggelaten worden.

Want tot deze conclusie waren wij in ons groepje van 11 personen al heel gauw gekomen, na met het voorgaande geconfronteerd te ZIJN. Dus is het ook niet te verwonderen dat de sfeer om ons heen op dat moment heus niet zo optimistisch was.

Want inmiddels hadden wij ons ook al afgevraagd of een mens daarvoor moet worden geboren, om op deze manier zo te moeten sterven??

Wij werden onderweg naar Uden steeds maar weer opnieuw geconfronteerd met dergelijke afschuwelijke taferelen, maar het is ook weer niet mijn bedoeling dit hier allemaal weer te geven, want een ieder die deze afschuwelijke , vernietigende oorlog mee gemaakt heeft is daar voldoende over te weten gekomen om het zich te kunnen herinneren welke taferelen er zich " afspeelden"!

In het typische Noord-Brabantse dorp Nistelrode bleek veel minder gevochten te zijn dan in het voorgaande dorp Heesch.

De ouderen onder ons, hoofdzakelijk onze ouders en het echtpaar Bongers uit Bemmel, begonnen zich geleidelijk moe te voelen na de voettocht van toch wel ruim vijftientig kilometers vanaf de school in Macharen, met een weg met grote bochten en het gekraskras door het stadje Oss, dus hadden wij jongeren er wel begrip voor dat zij moe geworden waren.

Dus werd er naar uitgekeken naar één of andere liftkans naar Uden.

En deze kans deed zich al vrij gauw voor, want nadat wij voorbij de Kerk linksaf waren gegaan, werd een klein eindje verder eveneens links naast een woonhuis, een nogal flinke luxe auto uit een garage gereden en dat was dus misschien de kans om te kunnen liften. Vader liep er meteen heen en vroeg de chauffeur, of hij misschien in de richting van Uden uit moest en zoja, of de vier ouderen voor geld en goede woorden daarheen mee mochten rijden en vertelde in het kort de situatie waarin wij verkeerden.

Wij hadden geluk, want daar moest de chauffeur inderdaad naar een garagebedrijf en konden de oude mensen met hem mee, de jongeren zouden dan per fiets volgen.

Zo gezegd, zo gedaan, wij fietsten de zelfde weg uit en in Uden aangekomen. Zagen we de auto al bij het betreffende bedrijf staan. Daar binnen zaten de vier ouders al reeds op een stoel zitten en genoten er van een heerlijk kopje thee.

Ook ons werd meteen thee aangeboden, waar wij echt van genoten na zo'n lange voettocht, al waren wij dan veel jonger dan de ouderen. Wij waren ook blij dat we even uit konden rusten, maar wat ons direct opviel tijdens het theedrinken dat was, dat moeder boven alle verwachtingen nog zo fit was. Ze zat een liedje mee te zingen dat een radio ten gehore bracht. Wonderlijk en onbegrijpelijk voor ons. Na de thee zijn we vandaar toen door gelopen tot een eindje voorbij de kerk, die daar links staat met twee torens.

Twee personen uit ons groepje gingen naar het gemeentehuis om ons allen te laten registreren als evacue's en om tevens onderdak te kunnen verschaffen. De rest van ons hebben daar zolang gewacht en op een tuinfluurtje gezeten tot de anderen terug kwamen met een lijst met adressen waar we terecht konden als evacue. Ons gezin werd verwezen naar de familie H. A. van Mil, brood- en banketbakker, aan de Kapelstraat in Uden. Dit werd ons zevende evacuatieadres! En vandaar naar ons eigen dorp Driel lag een afstand van 45 kilometers. Om daar op het genoemde adres binnen gelaten te worden was in het begin heus niet zo gastvrij.

Men maakte bezwaar tegen de bode van het Udense gemeentehuis, dat ze niet over genoeg ruimten beschikten om een gezin van vier personen te kunnen herbergen. En toen later dan ook bleek dat die woning daar niet geschikt voor was, moesten wij de familie van Mil daar eigenlijk gelijk in geven, maar toen was ons inmiddels al reeds onderdak verschaft. De bode deed een beroep op zijn plicht om zijn opdracht uit te voeren die hem door de gemeente was opgedragen.

Er moest dan maar raad geschapt worden, doch voor de komende nacht moest de familie ons echter wél opnemen en onderdak verschaffen. Toen werd met een breed gebaar de voordeur wijd open gedaan en konden wij binnen komen.

Het was al bijna donker geworden en ook gaan regenen. zo mooi het weer overdag was geweest, zo triest en nat werd het tegen de avond, waar Mevrouw van Mil over opmerkte: " Uiteindelijk is het nu ook geen weer om mensen buiten te laten staan. Gaat U deze rechtse kant maar uit dan komt U in de kamer, waar wij net de broodmaaltijd wilden beginnen. Wij ontruimen die wel even, dat kunt U daar plaatsnemen, want U zult onderweg hierheen nog wel niet gegeten hebben, dus zal ik eerst alvast voor drinken gaan zorgen." Zei ze. Waarop moeder opmerkte: " Wij hebben zelf wel brood bij ons". Maar daar haakte van Mil direct op in als volgt: " Daar komt niets van Mevrouw, U gaat hier toch geen brood opeten dat bij een andere bakker vandaan komt. Wij hebben nu weer brood zonder bon, dus ga ik even naar de keuken om brood voor U te halen en misschien is er nog wel iets extra's bij". Hij verdween blijkbaar de keuken in. Een klein ogenblik kwam hij terug met een broodschaal vol met gesneden tarwe-en rozijnenbrood. Zijn vrouw kwam er achteraan met een vers gezette pot met thee en een schaaltje met plakken corned-beef, dat ze voor ons op de tafel zette, die zij tevoren voor ons ontruimd had en ze zei toen : " Zo, dat is voor jullie, Neem zo veel als U lust! Eet smakelijk!" Ze verliet de kamer en dus konden wij aan tafel gaan om te eten.

In dat korte moment dat wij met deze mensen hadden kennis gemaakt hadden we inmiddels al ontdekt en begrepen, dat we daar met goede mensen in contact gekomen waren en dat de bakker ook wel van een grapje hield en beiden een goed en eerlijk karakter hadden.

Die zelfde avond werd echter overeen gekomen dat we die nacht onderdak zouden krijgen, omdat van Mil niet wilde dat we anders bij avond nog een adres op moesten zoeken waar wij dan wél voorlopig konden verblijven. Dus wisten wij op dat moment waar we aan toe waren. de familie van Mil vond dit eigenlijk ook geen prettige regeling, maar zijn huis was niet geschikt om evacue's op te nemen. nadat wij de broodmaaltijd genuttigd hadden, werd de slaapkamer van de kinderen, ze hadden er vier, drie jongens tussen vier en tien jaren en een meisje van zes, ontruimd en zouden de kinderen bij de ouders in de slaapkamer slapen,

Wij viere konden dan in de kamer van de kinderen, maar dan zouden wij die nacht echter wel in het stro moeten slapen.

Van mil vroeg of dat voor ons geen bezwaar was, maar dat hadden we al steeds gedaan sinds wij uit Driel waren vertrokken.

Hij vroeg ons bij zijn naaste bureu, die een boerderij hadden en dus over stro beschikten, daar een paar bossen stro te vragen die nodig waren om voor ons een slaapgelegenheid te creëren . En ook dit was nogal gauw gerealiseerd.

En zo sliepen wij vieren die nacht weer opnieuw met ons vieren bij elkaar in een leger van stro in een voor ons vreemde kamer, in een vreemd huis bij wildvreemde mensen in een vreemde plaats, dus eveneens in een bijzondere vreemde situatie onder uitzonderlijke omstandigheden, dus een vreemde samenvatting!

Toen dit geregeld was, konden we binnen komen, de koffie was inmiddels gezet. En onder het drinken van een heerlijke warme tas koffie en het roken van Engelse sigaretten kwamen de gesprekken op gang. Wij voelden ons opeens bij deze mensen geheel op ons gemak. Er werd gevraagd welk werk wij uiteindelijk als beroep uitoefenden, waar we ergens woonden, welke geloofsovertuigingen we nastreefden en op welke datum wij onze woonplaats hadden moeten achterlaten. En op deze manier van conversatie werd het een gezellige avond en was het ook ongemerkt tijd geworden om te gaan slapen. En dus trokken wij ons terug naar onze geïmproviseerde legerstede. Met het begrip dat wij de volgende dag weer opnieuw zouden moeten proberen een evacuatieadres voor ons te vinden en liefst weer in Uden, want dat leek ons wel een geschikte plaats daarvoor, vooruitstrevend en eveneens welvarend, gingen wij slapen.

De volgende morgen werden we heerlijk uitgerust van de lange voettocht wakker toen het licht begon te worden. In de rest van het huis was nog geen geluid waar te nemen, dus bleven we nog enige tijd liggen zonder enig gerucht te maken.

Woensdag 1 november.

Na enkele ogenblikken hoorden we stemmen en werd er ergens in het huis een deur open gemaakt. Niet dat we dat zagen, maar we vernamen het piepende geluid van de slaapkamer der ouders, dat hadden wij de vorige avond ook gehoord. Dus zou er wel één van de ouders opgestaan zijn, waarschijnlijk om naar het toilet te gaan. Dat is in de meeste gevallen de eerste korte wandeling die in een gezin gemaakt wordt nadat men wakker is geworden. En die veronderstelling bleek juist te wezen, want al gauw werd de w.c. doorgespoeld. Een bewijs dus dat er leven in brouwerij was, in ons geval in het huis van de familie Van Mil dan.

Maar wij bleven nog maar een poosje liggen. Meteen de mensen al voor de voeten te gaan lopen was ook niet onze bedoeling.

Na een klein kwartiertje echter, stond Piet op en begon zich aan te kleden, dus volgde ik zijn voorbeeld, al hield ik toen ook al helemaal niet van naäpen.

Bij het ontruimen van de slaapkamer was ons gewezen hoe men van daar naar buiten kon gaan. Het weer was hersteld, het zonnetje scheen al weer. Achter het huis lag een flinke tuin, links met diverse fruitboompjes en verschillende bessenstruiken en frambozen.

Rechts lag een strook voor groenten, met daarin een grote appel boom waaraan zoete appels groeiden, waar men veelal hete bliksem van kookte, een soort stampot van gestoofde appels (zoete) met aardappels, grote gedroogde witte bonen en kaneel. Toen wij samen daar liepen te kijken was Van Mil inmiddels ook al naar buiten gekomen. Na een kort praatje wees hij ons in de bakkerij de wasbak met koud-en warm water waar wij ons konden wassen. Toen we daar gereed mee gekomen waren brachten we een hoeveelheid water in een wasbak naar onze slaapkamer, zodat moeder zich daar wassen kon. Vader volbracht deze kleine handeling eveneens, net als wij gedaan hadden, in de bakkerij. Even een handvol water door het gezicht, de nek en onder de hals en klaar was Kees, in dit geval dan, vader, die daarna ook naar buiten kwam en bij ons ging staan, toen we naar enkele vliegtuigen stonden te kijken die hoog overvlogen, zodat we konden begrijpen dat zij niets kwaads van zins waren. Met andere woorden, Niet van plan waren beschietingen of bombardementen uit te voeren, omdat zij daar te hoog voor vlogen, toen kwam ook Van Mil bij ons staan en hij zei: "Het ontbijt staat voor jullie klaar op de tafel in de kamer, dan kom ik zo even bij jullie om iets te overleggen."

Dus gingen wij moeder halen die zich nog in de slaapkamer bevond. Gezamenlijk liepen we naar binnen en constateerden dat er een uitgebreid ontbijt op tafel stond, bestaande uit wit-en rozijnenbrood, opnieuw voor ieder twee plakken cornedbeef, vleeswaren en kaas. Ook weer een pot thee uit Engelse theezakjes en een schaal-tje met drooggekookte rijst, dus van elk wat wills.

Toen vader daarmee geconfronteerd werd maakte hij de opmerking: "Nou nou, dat ziet er goed uit zeg, maar wat is het jammer als je dit ziet," daarbij wees hij op de tafel, dat we hier vandaag weer vandaan moeten om een ander evacuatieadres op te gaan zoeken." En daar waren wij het volkomen mee eens. Dit waren niet zomaar een paar klaargemaakte boterhammen met een pot surrogaatthee!! Het geheel smaakte ons weer verrukkelijk en we genoten echt van zo'n ontbijt. Maar terwijl kwam Van Mil de kamer binnen en wilde even met ons praten. Dat kon, want wij waren bijna klaar met het ontbijt en werden nieuwsgierig naar wat Van Mil te praten had. "Eigenlijk zouden jullie vandaag een ander evacuatieadres moeten gaan zoeken, omdat wij uiteindelijk daarvoor te klein behuisd zijn. Zeer waarschijnlijk was dit een vergissing van de gemeente, maar zo'n fout geven ze toch niet toe." Zo begon van Mil het gesprek. "Vandaag is het één november, dus is het voor ons als katholieken een zondag en dus eveneens een kerkdag. Over een goed half uur ga ik met mijn vrouw naar de kerk, zoals onze gewoonte is.

Gisteravond hebben mijn vrouw en ik daar op bed over gesproken en we vonden het toen voor jullie vervelend om op zo'n dag moet gaan leuren langs de straten om zo'n adres te kunnen vinden. Dat zouden wij zelf ook niet zo leuk vinden.

Dus hadden wij zo gedacht, jullie hebben hier nu vannacht geslapen, dan zou dat, wat ons betreft, de komende nacht ook nog wel mogelijk zijn, of jullie moeten daar op tegen zijn, van ons heb je toestemming. Nu willen wij graag jullie mening daarover horen. Willen jullie vannacht liever nog hier slapen, of zijn jullie van plan om hier vandaag nog weg te gaan?"

"Als hoofd van ons gezin en als vader van de twee jongens, weet ik al heel zeker wat mijn vrouw en de jongens daar op zouden antwoorden, daar zouden evenals ik zelf in toestemmen, met andere woorden, als het mogelijk is willen wij hier vannacht ook nog graag slapen." Zo was de mening van vader. Waarop Van Mil aan ons vroeg :

" Zijn jullie het werkelijk met je vader eens? Waar Piet op antwoordde: " Volkomen! zelf zei ik, Nog wel meerdere nachten als dit eens mogelijk wezen zou. "

"Dan weet ik genoeg, dan kunnen jullie hier de komende nacht ook weer slapen, als er tenminste door één van jullie beiden niet zo hard meer gesnurkt wordt als in de vorige nacht." Plaagde Van Mil. Maar daar reageerden wij niet op, we waren al heel blij dat we die dag de weg niet op hoefden te gaan om een evacuatieadres te zoeken. Dat zou dan die dag niet niet hoeven, maar morgen moest dat echter wel plaatshebben, dus was het uiteindelijk maar één dag opgeschoven. Morgen zou dit wel moeten gebeuren.

De nacht kwam en wij hebben ook toen heel goed geslapen, dus waren wij een volle dag geëvacueerd geweest bij de familie Van Mil.

Eigenaardig was het wel, we voelden ons er meteen al geheel thuis. Weer was de volgende ochtend de tafel gedekt in de kamer en toen we het ontbijt bijna op hadden, kwam Van Mil opnieuw bij ons om iets met ons te overleggen, zoals hij dit noemde.

Wat zou hij nu weer te bespreken hebben, vroegen wij ons af. We wisten zelf heus wel dat we daar weg moesten, dus waarom dan opnieuw dit overleg? We waren iets prikkelbaar, want alle spullen, die wij van huis hadden meegenomen moesten weeringepakt worden. Nou ja, dat was toch ook eigenlijk niet zo veel. Ja, dat niet, het moest wél gebeuren. Van Mil kwam bij ons aan tafel zitten, keek onze ouders en toen Piet en mij aan en zei: " Nu krijgt U een ander verhaal van mij te horen. Want het is namelijk zo, toen ik gistermiddag even ging kaarten in het café hiernaast, hoorde ik vertellen dat er van uit een groot deel van de Nijmeegse bevolking, en ook uit de omgeving van Berg en Dal en Groesbeek, deze richting gekozen heeft om hier in deze omgeving een veilig heenkomen hoopt te vinden.

Dus zullen dat er wel heel veel zijn en kan Uden daardoor wel eens overbevolkt raken omdat deze plaats groot en aantrekkelijk is. Daar dachten mijn vrouw en ik later toen ik thuiskomen was, wat verder over na. Wij kwamen toen tot de conclusie dat dan iedere ruimte benut zal moeten worden. Als wij jullie vandaag weg laten gaan is er heel veel kans dat we morgen of iets later, mogelijk opnieuw met andere evacuee's geconfronteerd zullen worden die wij verplicht worden ze binnen te laten.

Mijn vrouw en ik hebben nu een geheel ander voorstel dat wij jullie voor willen leggen en dat is dit : " Als wij jullie vragen om als nog hier te blijven, wat doen jullie dan, gaan jullie dan toch weg of blijven jullie liever hier? Dat zouden wij nu graag willen weten, dan laat ik jullie vandaag nog inschrijven op het gemeentehuis als onze evacuee's. OP dit moment weet ik al zo'n beetje wie en wat jullie voor mensen zijn. Maar laat ik jullie gaan, weet ik natuurlijk niet wat voor mensen we terugkrijgen, misschien wel een gezin met een paar zeer ondeugende kinderen en dat zou helemaal fataal zijn als je een bakkerij en een kruidenierswinkel hebt."

Aldus het nieuwe voorstel van de familie Van Mil.

De vrouw en ik willen hier best langer blijven, hoe echter de jongens daar over denken weten wij niet." was vaders antwoord.

" Als mijn broer er net zo over denkt als ik, vind ik het hier ook geschikt genoeg om te blijven. Dus moeten wij maar besluiten hier te blijven zolang als mogelijk is", vond Piet en ik was het daar volledig mee eens. in zulke besluiten moet men nooit lang talmen. Per slot van rekening had ik het , wat mijzelf betrof, daar heel goed naar mijn zin, al hadden we er pas twee nachten geslapen.

Terwijl wij daar vertoefden bemerkten we dat daar Engelse soldaten ingekwartierd waren enkelen hadden een paar ledikanten in gebruik van Van Mil, die zij zolang mochten gebruiken.

Maar toen na een paar dagen die militairen daar weg gingen kwamen de ledikanten weer vrij en die konden wij toen gebruiken zolang we daar zouden kunnen blijven. En dat was toch wel weer heel anders liggen dan op een laag stro op een harde ondergrond.

Ook voor de ouders was er toen een twee persoons beschikbaar gekomen. Vanaf toen sliepen wij weer in een normaal ledikant.

Het bedrijfspannd van Van Mil stond in de lengte vlak langs de weg. Deze vormde de verbinding tussen Uden, Veghel, Eindhoven en Valkenswaard in zuidelijke richting, naar het noorden via het dorp Zeeland, Grave, langs Wijchen naar Nijmegen. Al het geallieerde legerverkeer dat op moest rukken in de richting van Nijmegen en Arnhem, moest via deze hoofdweg dwars door genoemde dorpen en steden.

En zolang wij bij de familie Van Mil in Uden geëvacueerd geweest zijn, dat was van de 31ste oktober 1944 tot het einde van mei in 1945, is deze genoemde weg geen vijf minuten lang vrij van verkeer geweest. Bijna niet te geloven, maar wel wáár!!

In die tijd passeerden er Engelse, Canadese, Schotse, Amerikaanse en Ierse legeronderdelen. Al dat verkeer heeft daar dag en nacht of heen, of terug gereden op zon- en feestdagen, bij hitte, vorst, sneeuw, hagel, gladheid of bij zware storm, het reed onder alle weersomstandigheden, of in noordelijke richting naar Nijmegen, arnhem of die omgeving, of terug.

Soms zagen wij grote colonnes tanks, halftrupsvoertuigen, gevechts-carriers-of wagens, gemotoriseerd geschut, Rode-kruiswagens, leger-vrachtwagens en vele voeragewagens voor de voedselvoorziening. Eveneens hebben wij daar een grote groep Schotse doedelzakspelers voorbij zien marcheren in de welbekende Schotse rokjes. Negers als chauffeurs van Amerikaanse munitie-auto's.

Er kwamen Engelse legervrachtwagens met aangekoppeld geschut langs zowel korte, als voor lange afstand en ook mortierwerpers en zeer gemoderniseerd Engels luchtafweergeschut.

We zagen er ook vele legervrachtwagens der Engelsen, die Duitse krijgsgevangenen vervoerden naar achter het front.

In de wintermaanden hoorden wij het gedreun en gedonder van de kanonnen tijdens het grote Ardennenoffensief en het enorme voorjaarsoffensief in- en om het Reichswald, ten oosten van Nijmegen en Groesbeek. Daar werden 1500 stuks geschut ingezet en meer dan 1000 vliegtuigen hadden aan deze operatie deelgenomen.

En zo kan er nog veel meer vermeld worden wat we tijdens onze evacuatie hebben meegemaakt, maar in die zelfde periode heb ik mij nog nuttig kunnen maken voor de Provinciale Noord-Brabantse Voedselcommissaris, betreffende het vele vee dat in het noordelijk gedeelte van deze provincie was ondergebracht bij verschillende boeren en andere agrarische bedrijven.

Al dat vee moest opnieuw geregistreerd en gecontroleerd worden of het wel in de veeboekjes ingescheven stond. En dat werk heb ik ongeveer zes weken gedaan. toen stond dat vee allemaal opnieuw ingeschreven in het Grootboek, zoals dat toendertijd genoemd werd.

De rest van mijn evacuatie-tijd heb ik dagelijks mee geholpen met de werkzaamheden in de bakkerij, zoals het bakken van brood, koekjes, gebak en andere bakkerij-producten.

Er waren toch ook minder mooie momenten, zoals het neerstorten van een vliegende bom (V.1), Ongeveer half maart 1945, buiten Uden. En de luchtgevechten op nieuwsjaarsdag, toen een afgeschoten stuk van een boordmitrailleur, rakelings langs mij suiste op het achter-erf bij Van Mil, tussen de bakkerij en het woonhuis.

Als dat raak geweest was had ik dit niet meer na kunnen vertellen. Maarja, in oorlogssituaties kunnen zich altijd gevaarlijke situaties voordoen.

Het voorjaar van 1945 was uitzonderlijk zomers en vroeg. in die periode ben ik nog enkele dagen naar de familie Van der Heijden in Puiflijk gegaan om te gaan kijken hoe de situatie daar was. Het was toen in de laatste week van april en er werd toen bekend gemaakt dat er voedselpakketten uitgeworpen zouden worden boven de vliegvelden Valkenburg en ypenburg, in het westen van ons land. Want daar had de bevolking in de wintermaanden vreselijk honger geleden en dus hadden daar de eerste voedseldroppingen plaats. Toen was het inmiddels al reeds volop voorjaar.

In die tijd gingen mijn broer en ik nog wel eens naar een film kijken in de bioscoop van Uden, die toen aan de achterzijde van het Raadhuisplein gevestigd was.

Zo'n Avond hadden we ook uitgekozen op een mooie zoele avond in het begin van mei van dat prachtige voorjaar in 1945, om precies te zijn, op vrijdagavond van de vierde mei.

Via aanplakbiljetten kwamen we te weten dat er een mooie, interessante film getoond zou worden, namelijk de film van Romeo en Juliët, als ik het goed schrijf. Dus spaken wij af er heen te gaan, ook van Mil en zijn broer gingen er heen en het was ook een interessante, romantische film, maar zover waren wij nog niet. We zorgden echter wel dat we op tijd waren en dus een geschikte plaats aangewezen zouden krijgen. maar toen we de bioscoop naderden, was van de ingang totaal niets meer te zien, doordat er zo'n belangstelling voor was, dat de mensen zich verdrongen voor het loket om toch maar een toegangskaartje te kunnen bemachtigen.

Op het laatst moesten wij ons tevreden stellen met een plaats ergens beneden middenin de zaal, ik meende dat het stalles geweest is is, het is namelijk al zo lang geleden.....!

Onze plaats was ergens midden in de benedenzaal, waar nog enkele plaatsen vrij waren. Maar ook deze werden al heel gauw bezet. Dat was net achter ons, die daar een paar Engelse soldaten aangewezen kregen. Verder waren alle plaatsen bezet. In de rest van de zaal hadden echter nog meer Engelse militairen een plaats weten te bemachtigen. Blijkbaar hadden zij een rustpauze achter het front en konden ze bepaald deze film die getoond zou worden, uitgekozen om tot rust te komen van de spanningen aan het front.

Op een gegeven moment was de film al reeds voor twee-derde deel afgedraaid, toen er op het balkon ineens enig rumoer ontstaan was. Daar werd opeens druk met elkander gepraat en nam men van de film bijna geen notitie meer. Ook werden er sigaretten gerookt, dat toch totaal verboden was. En op een moment dacht ik aan brand.....?

Geleidelijk werd het na een ogenblik toch weer wat rustiger en weer naar de film gekeken, maar toch begrepen wij nog steeds niet wát er gaande was. Dat er echter wat bijzonders aan de hand was, was heel goed te merken, want zoiets kwam normaal in een bioscoop onder normale omstandigheden niet voor. Maar het was wel storend. Vooral omdat wij er de oorzaak niet van wisten.

Opeens tikte mij een Engelse soldaat mij op de schouder. Het was één van die militairen die achter ons waren komen zitten en zei: "The war is over!" En daar begreep ik uit dat hij mij mededeelde dat de oorlog was afgelopen.

Piet vroeg meteen daarna wat de militair gezegd had en dat vertelde ik hem, waardoor wij elkaar een ogenblik bleven aankijken, alsof dit bericht niet tot ons was doorgedrongen. Dus eigenlijk een uiting van sprakeloosheid. Het ging ook opeens zo geheel onverwacht en konden we het niet zo gauw verwerken. Want hoe kon dat nu toch zo opeens?"

"Dan zijn wij vrij en is die rotoorlog gelukkig voorbij!" Juichte mijn broer en daarbij sprong hij op van zijn stoel van vreugde. Maar uiteindelijk was het toen nog niet helemaal goed tot ons doorgedrongen, al was het toch heus wel de werkelijkheid.

Het grote, zeer belangrijke nieuws ging van momd tot mond, maar de film draarde door tot het einde, alhoewel voor het laatste gedeelte daarvan, totaal geen aandacht meer was, want de belangstelling ging op dat moment naar geheel iets anders en veel belangrijker, dat op dat moment zeer goed merkbaar was.

Dus was het opeens vrede geworden, vrede, zo maar opeens en dit konden wij nog niet goed beseffen, na uiteindelijk vijf lange en zeer bange jaren en dit was dan het grote ogenblik, waar iedereen zo lang en vurig naar verlangd had.

Maar achteraf bekeken wisten wij heel goed dat het de laatste tijd heel goed ging aan het Russische front en wisten ook dat de Amerikaanse legers in het Duitse Rijnland onder leiding van generaal George Patton grote vorderingen maakten.

En inmiddels wisten we ook wel dat de Duitsers ermee ingestemd hadden dat er in het westen van Nederland op grote schaal voedsel-droppingen plaatshadden om daar de uitgehongerde bevolking van levensmiddelen te voorzien.

Grote geallieerde transportvliegtuigen voerden deze operatie uit. Boven de vliegvelden Valkenburg en Ypenburg werden de voedselpakketten uitgeworpen. De toestellen waren daarbij heel laag overgekomen en werden door duizenden mensen toegewuifd, want zij brachten immers redding!

Maar we wisten immers ook al dat de Betuwe, dus onze Betuwe al bevrijd was van de Duitsers.

Het was ons eveneens bekend dat er de laatste tijd een grote chaos ontstaan was onder de Duitse legereenheden en dat ze ook op alle fronten teruggedrongen werden. Wij hadden dus eigenlijk binnen korte tijd een grote ommekeer kunnen verwachten in de strijd die de Duitsers voerden om de macht. Maar dat er opeens zo'n grote wending in deze situatie ontstaan zou, nee dát had hadden we toch niet zo gauw verwacht en toch had het , al was het geheel onverwacht op eens toch gebeurd.

In Nederland waren plotseling de wapens neergelegd. Voor de rest van de wereld zou de uiteindelijke vrede wel spoedig volgen en zou er heus wel een onvoorwaardelijke overgave van de Duitsers en zij die aan hun zijde gevochten hadden plaatsvinden.

Wij waren er echter nog niet helemaal van doordrongen dat de oorlog voor ons geeindigd was, daar hadden we even de tijd voor nodig om ons dat werkelijk te kunnen realiseren.

Met heel veel gepraat en onnodig kabaal liep de bioscoop langzaam leeg, Nadat de film was afgelopen. Veel mensen waren opgewonden, er werd geroepen, gezongen en geschreeuwd. Eenmaal buiten was het grote Raadhuisplein één grote onsamenvangende menigte, waarin al gehost, gedanst en al reeds gedronken werd, ja zelfs al vreugdeschotten gelost werden. Grote groepen jongens en meisjes met soldaten zongen dat het een lieve lust was. Het hele dorpscentrum was veranderd in één grote hossende massa, waar voorlopig geen einde aan zou komen. En met deze uiteenzetting heb ik naar mijn begrip deze eerste uiting van feestvieren overzichtelijk weergegeven, zodat men zich een beeld kan vormen hoe op dat moment de situatie was in Uden, toen bekend werd dat de oorlog ten einde was.

Op weg naar huis (ons evacuatie-adres wel te verstaan), knalde al op vele plaatsen het centrum verschillende soorten vuurwerk en marcheerde de dorpsharmonie al door de Hoofdstraat.

Ook werd hier en daar verduisteringsmateriaal verbrand en was het overal in het dorp een grote drukte van belang en konden we ons amper door de mensenmenigte voortbewegen om thuis te kunnen komen, wat ons uiteindelijk met veel gelaveer en ellebogenwerk uiteindelijk gelukte. Iets verderop kwamen we onze ouders tegen, zij wisten ook al dat de oorlog ten einde was. Zij hadden muziek gehoord en ook muzikanten voorbij zien lopen met muziekinstrumenten onder de arm. Zij waren toen van mening dat er muziek gemaakt ging worden ergens in het centrum, dat had vaker plaats gehad als het mooi weer was. Ze hadden eveneens mensen in de richting van de Hoofdstraat zien lopen en enkelen van hen hadden verteld dat er muziek gemaakt ging worden op het Raadhuisplein, omdat de oorlog afgelopen was en dat alleen al klonk onze ouders als muziek in de oren.

Al die mensen in de straten liepen toen via de Hoofdstraat naar het grote, vierkante Raadhuisplein, dat inmiddels één grote mensenmassa geworden was. En enkele ogenblikken later hield de burgemeester vanaf get bordes van het raadhuis een toespraak.

Daarna gingen de meeste toeschouwers weer naar huis terug, waaronder wij ook hoorden, maar in ons geval was dit natuurlijk ons evacuatieadres, bij de familie van Mil aan de Kapelstraat.

Van Mil was inmiddels ook terug gekomen van de bioscoop, maar door de enorme drukte hadden wij elkaar na de filmvoorstelling niet meer gezien, wat heel goed te begrijpen was in zo'n drukke situatie.

Van Mil bleek nog een fles champagne in huis te hebben, wat wij al reeds wisten. Die wilde hij bewaren tot te dag waarop de oorlog afgelopen zou wezen. En die oorlog wás afgelopen, dus werd de

fles te voorschijn gehaald en met de inhoud de glazen gevuld, wat ons even een ceremoniele sfeer bezorgde, echt iets officieels!

Vader trakteerde op Engelse sigaretten, moeder en mevrouw van Mil zorgden toen al gauw daarna voor koffie en de bijbehorende koekjes van eigen makelij (deeg). Dat werd toen op de avond van de vierde

mei 1945 ons bevrijdingsfeest; het werd nog een gezellige avond.

Het was buiten nog heel lang erg rumoerig geweest, tot heel laat ging dat door. Vandaar dan ook dat wij ook niet op onze normale

tijd naar bed gingen, want door al die feestvierende goepjes men-

sen die we voorbij hoorden zingen, zouden wij toch niet in slaap

kunnen komen. Maar zo tegen half twaalf, dat was in die jaren al

heel laat, besloten wij en eveneens het gezin Van Mil, om toch

naar bed te gaan en ons tussen de manufacturen begeven; het zou

op het laatst wel rustig worden, hoopten we.

Eenmaal in bed werd er tussen ons niet veel meer gesproken; ieder

had op dat moment zijn of haar eigen gedachten. Zelf dacht ik nog

even aan de voorbij gegaande oorlogsjaren die toch eigenlijk heel

lang geduurd hadden en ze nu opeens geeindigd waren. Dit was nog

niet volledig tot mij doorgedrongen dat het juist wél zo was.

zoiets heeft even de tijd nodig om dit goed tot je door te laten

dringen. Uiteindelijk zijn wij dan toch nog in slaap gevallen.

De volgende dag was het zaterdag de 5de mei 1945.

Deze datum zou de geschiedenis ingaan als een officiële bevrijdingsdag. En zou die ook als zodanig ieder komend jaar gevierd worden.

Voor mijn broer en mij was deze dag het begin van een hele week

feest. Er werd die dag een begin gemaakt met de organisatie. ver-

al in het dorpscentrum zouden luidsprekers geplaatst worden en dat

Zou het werk worden van mijn broer Piet en een collega, die beiden

als radio-monteur werkzaam waren in een elektro-bedrijf daar ter

plaatse. en mij konden ze die dag heel goed gebruiken om hen daar

bij te kunnen assisteren.

Wij begonnen met het aanleggen van de benodigde kabels langs de woonhuizen en andere gebouwen op een bepaalde hoogte zodat men er niet tegenaan kon lopen. Met een enkele schroefoog werden deze aan een deur-enof raamkozijn, boom of balk bevestigd. Daarna werden er verschillende plaatsen ook luidsprekers opgesteld, zo ook op de derde verdieping van het grote Kruisheren gebouw, op de hoek van de Hoofdstraat en het Raadhuisplein en recht tegenover de Kerkstraat nabij het woonhuis van een onderwijzer erold genaamd die rechts van Prinsen woonde, een zaak in sanitairartikelen.

Nadat dit alles was aangelegd, werden er door ons op de zaak van Piet grammofoonplaten gedraaid, waaronder echter geen mooie zwevende wals van Johan Straus of de Altekammeradenmars. Die waren van Duitse componisten, en de Duitsers waren toen immers onze grootste vijanden. Dus waren zulke platen aan ons verboden deze af te draaien. Ja, zo was de politiek in die jaren!

wat is dat alles toch veranderd in de loop van vele jaren!!

Die zelfde dag was bekend gemaakt dat de burgemeester tegen half acht een toespraak zou houden in verband met de bevrijding en de komende feestelijkheden.

Daarvoor was mijn broer opgedragen een microfoon op het bordes van het gemeentehuis te plaatsen aan het Raadhuisplein. Die moest natuurlijk ook weer op een versterker aangesloten worden.

Er moest dan wel voor gezorgd worden dat half acht het karwei gereed zou wezen, want ook toen al werd van je verwacht dat men zich stipt hield aan de tijd van afspraak.

Helaas was de collega van Piet in de namiddag verhinderd om dat samen te kunnen bewerkstelligen. Dus werd mij gevraagd m'n broer bij dit karwei assistentie te verlenen, voor zover dit dan mogelijk zijn zou. Dit accepteerde ik, daar ik wél het één en ander geleerd had over de elektriciteit, sinds mijn broer in dat vak al reeds vele jaren werkzaamheden verricht had.

Wij waren dus wel enige tijd druk bezig met die klus, maar het vlotte gelukkig nogal en nadat alles nog even gecontroleerd was waren we net gereed gekomen. Toen verscheen de Edelachtbare Heer Burgemeester op het bordes. Hij groette ons, terwijl hij een hand gaf en vroeg of Piet de microfoon in werking wilde stellen en of hij de Burgemeester even aan wilde kondigen.

Mijn broer tikte toen enige malen tegen de microfoon, om er de toeschouwers op te attenderen dat de burgemeester gearriveerd was. En hij zei: "Geachte aanwezigen, het woord is nu aan de burgemeester, dank U!" Daarbij reikte hij de microfoon aan de burgemeester over, die toen het woord nam. Officieel, maar wel leuk. Vooral als je het later opnieuw beleeft bij het schrijven van een boek, zoals hier.

Het werd een interessante rede die de burgemeester hield en aan het eind daarvan wenste hij een ieder een prettige feestweek toe, die hij ordelijk tegemoet zag. Hij had toegezegd dat de feestweek voort mocht duren tot en met de volgende zondag de 13de mei.

Na die datum vonden de inwoners het dan ook welletjes, zij hadden een week lang echt kunnen genieten van de volslagen vrijheid die zich eigenlijk geheel onverwacht geopenbaard had.

Maaaaarr, dat zou zo niet door kunnen gaan, daar kon het leven niet van bestaan, dus moets een ieder het werk weer opnieuw ter hand nemen en weer opnieuw gaan bouwen aan een veel betere toekomst dan men voorheen als uitzicht had gehad.

Dus bakte van Mil weer volop brood en bezorgden wij dit samen, als voorheen weer bij de klanten die dat wensten. Voor ons hoorde dit normaal bij dat beroep. En dus togen Van Mil en ik die maandag ochtweer met de bakkerskar op pad met brood voor de vaste klanten.

't Was ons niet vreemd, maar opeens zagen wij een man van zijn fiet fiets af stappen. Dat had plaats iets voorbij de R.K.kerk, met de twee torens. Die persoon kende ik heel goed, het was eveneens een Drielenaar, evenals ik zelf. Het was de graanhandelaar Beijer die daar stopte. Beijer kende mij en ons gezin ook heel goed, om dat vader al jarenlang klant bij hem was betreffende het veevoeder voor de melkkoe, de varkens en de kippen die vader er op na hield op ons agrarisch bedrijfje in Driel.

Hij vertelde Ons dat de kans groot was dat ik zeer waarschijnlijk over enkele weken met Schrijver, bij wie ik tot aan de evacuatie op de tuinderij werkzaam geweest was, weer naar Driel terug kon gaan, als ik dat tenminste wilde. Als het echter zover was, kreeg ik nog wel nader bericht daarover. De familie Schrijver was in Someren geëvacueerd, evenals het gezin van Beijer, hij zelf was tijdelijk verbonden aan het evacuatie-bureau, dat in Lent bij Nijmegen gevestigd was. Beijer zat ook in de evacuatiecommissie, dus wist hij het één en ander van de situatie af.

Toen wij Beijer daar ontmoetten was het maandag de 14de mei, dus zou het over twee weken al reeds in het einde van mei wezen.

Na ons gesprek zette Beijer zijn fietstoch voort in de richting van het evacuatiebureau in Lent. Wij samen gingen verder met het brood bezorgen. Het was nog steeds prachtig lenteweer.

Op zondag 20 en maandag 21 mei was het Pinksteren en die zaterdag daarna was het de 26ste mei, toen kwam opnieuw Beijer bij ons in Uden aan bij Van Mil. hij had ons adres gevonden en hij vertelde, dat ik de volgende week naar Driel in de Betuwe terug kon keren. Dan zou er een vrachtauto langs komen vanuit Someren, een flink dorp ongeveer 10 kilometers zuidelijk van Helmond.

Verder kon hij daar niet veel meer over vertellen en vond hij het raadzamer voor mij zelf naar Someren te gaan om dat met Schrijver verder te overleggen en af te spreken hoe dit geregeld moet worden om misverstanden te voorkomen.

Beijer zou zelf ook mee rijden met die auto die ook andere evacués naar Driel terug zou vervoeren en zouden wij elkaar in Someren wel weer ontmoeten, zoals dat al reeds was afgesproken daar. Dus besloot ik die ochtten om in de namiddag er heen te fietsen; een mooie rit van omstreeks veertig kilometers, wat het was op nieuw prachtig weer.

Beijer kwam op dat moment vanuit de Betuwe en was dus al vroeg op weg naar Someren gegaan om nog op tijd terug te zijn voor het warme middagmaal. Als hij dit echter een keer over zou slaan, was dat hem heus niet aan te zien, want het was een echt corpulent persoon. Zelf heb ik Beijer ook nooit anders gekend.

Nadat Beijer zijn reis vervolgde naar zijn evacuatie-adres in Someren, ging ik mij gereed maken om direct na de warme maaltijd er heen te kunnen gaan. Tijdens ons verblijf in Uden was ik daar al reeds een keer geweest, dus wist ik daarheen goed de weg om er te komen. Dat fietst vlotter dan dat men de weg steeds moet vragen. Vader was op dat moment veel spaakzamer dan voordien. Hij had op eens weer hoop, binnen korte tijd terug te kunnen gaan, weer naar eigen huis en haard. En uiteindelijk verlangde ik daar ook naar om te ontdekken hoe alles daar er wel uit zou zien na een afwezigheid van acht en een halve maand.

Toch hadden wij het die lange evacuatietijd in Uden, bij de familie Van Mil heel goed naar onze zin gehad. De slaappleats was uitstekend, evenals het eten, drinken en eveneens tijdens ons huiselijk verkeer. Zowel wij, als het gezin van Van Mil hadden ons heel goed aan weten te passen in de uitzonderlijke omstandigheden waarin wij toen samen verkeerden. De familie Van Mil deed altijd haar uiterste best om het ons goed naar de zin te maken. Maar het blijft onder alle omstandigheden zoals het spreekwoord luidt: "Oost west, thuis best"!

Dus zoals ik mij had voorgenomen, ging ik meteen na het eten naar Someren. Toch was ik wel moe bij aankomst daar, wat ook goed begripbaar was, als de fiets voorzien was van harde, massieve rubber banden, waar absoluut geen halve milimeter vering zat.

En daarbij had ik eveneens nog tegen de wind in moeten fietsen. De meeste wegen waren toen helaas ook niet al te best meer, die waren veelal slecht begaanbaar, gedeeltelijk vernield en veel geleden door het zware geallieerde militaire verkeer. Een voordeel was er echter wel, ik was toen nog heel jong, namelijk nog geen 25 jaren en dat droeg er toen veel aan bij.

De volgende dag was het zondag en in de namiddag gingen Schrijver en ik naar het adres in Someren, waar de familie Beijer geëvacueerd was. Daar werd afgesproken hoe wij met de vrachtauto mee terug naar Driel zouden kunnen terugkeren. Beijer zelf zou ook met ons meegaan naar de Betuwe, want hij zou dan op het evacuatie-bureau de papieren ophalen die nodig waren om de Waalbrug bij Nijmegen te kunnen passeren. Daar zou een wacht op post staan om de passanten te controleren.

Onder elkaar werd afgesproken dat ik dan dinsdag a.s., de 29 mei vóór het huis Van Van Mil klaar moest staan om negen uur, met mijn eventuele bagage die ik mee wilde nemen.

De anderen uit Someren, Beijer, Schrijver en zijn buurman uit Driel en de andere evacus's die eveneens naar Driel gebracht zouden worden, zouden dan proberen tegen afgesproken tijd in Uden te zijn op het aangegeven adres, dat bij Beijer bekend was.

De volgende ochtend, maandag, keerde ik vanuit Someren weer terug naar Uden. Na het middageten, begon ik datgene wat ik mee wilde nemen, dat alvast in te pakken en klaar te zetten voor de volgende morgen. Dan kon ik het zo pakken en in de vrachtauto laden.

Veel tijd zou dit niet in beslag nemen.

De volgende ochtend de 29ste mei, was ik al vroeg klaar, had mij gewassen, geschoren en aangekleed, helemaal gereed om na acht en een halve maand evacuatie, de terugtocht te aanvaarden, na van allen afscheid te hebben genomen. Ook van mijn ouders, want in onze streek zouden nog landmijnen kunnen liggen en nog veel meer ander zeer gevaarlijk oorlogstuig, dus kon er van alles gebeuren, ook het aller ergste met dodelijk afloop; dat wist men van tevoren nooit te voorspellen, dus vandaar dit afscheid.

Iets vóór negen uur stond ik met de benodigde bagage voor het huis van Van Mil, vlak aan de straat. Ik dacht namelijk altijd beter een kwartier te vroeg dan vijf minuten te laat.

Vanzelf kijk je dan na een kort ogenblik in de richting waar je verwacht dat de auto vandaan moet komen, want men denkt dan ook, dat een ander er dezelfde stelling op na houdt. Dit ontdek je dan al direct dat dit niet het geval is.

Zo langzaam werd het half tien, ik keek, maar de bewuste auto was nog nergens te zien. Dit rijmt ook nog.

Misschien onderweg ergens een klein oponthoudt, want in een rit van veertig kilometer was van alles mogelijk, vooral in die tijd.

Na enkele stappen heen en weer gelopen te hebben, hoorde ik de kerkklok van Uden tien uur slaan. en Ook toen was die auto nog niet te ontdekken. Nou nou, ze waren laat, mogelijk een lekke band of iets van dien aard, dacht ik bij mezelf.

Na enige tijd wees dezelfde klok al weer bijna half elf aan. Ik wist het op dat moment ook niet meer wat ik ervan moest denken. Wij hadden in Someren toch een duidelijke afspraak gemaakt met elkaar. Maar ja, wat moest ik er verder van denken, ik kon daar niet weggaan van die plaats, want als ze onverwacht toch kwamen en ze zouden dan niet goed uitkijken als ik niet op post stond, was de kans groot dat ze door zouden rijden.

Gelukkig maar dat ik nog enig geduld op kon brengen, want inmiddels had de klok al half twaalf geslagen. Toen rekende ik er echter niet meer op dat zij alsnog zouden komen en besloot ik zelf naar binnen te gaan om Van Mil te gaan helpen in de bakkerij, de bagage liet ik staan, die stond daar veilig en niemand in de weg. Van Mil begreep er ook niets van en veronderstelde dat ze auto-pech hadden en daar hielden wij het dan maar op.

Dus heb ik binnen weer mee gegeten, daarna was er nog steeds geen vrachtauto te zien, dus nam ik de bagage ook weer mee naar binnen, want terwijl was het beginnen te regenen, ook dát nog!

In de namiddag hebben we nog een baksel brood gebakken en dacht ik bij mezelf, - dit is misschien de laatste maal dat ik meehelp! Want als alles vlot was verlopen, waren wij al lang in de Betuwe geweest. Toch was ik erg benieuwd hoe dit verder zou aflopen. Zelf kon ik in Uden niets ondernemen en de berichtgevingen waren eigenlijk op een normale manier nog niet mogelijk. Maar daar zouden zij in Someren ook wel begrip voor hebben, vond ik.

Inmiddels was het flink gaan regenen, het weer was opeens totaal veranderd, want in de ochtend had de zon nog volop geschinen. Het liep tegen vijven, dus verwachtten wij van het transport niets meer; het was op een mislukking uitgelopen.

Opeens kwamen drie mannen achter elkaar de poort binnen fietsen, Beijer voorop die wist de weg al, daar achter volgde Schrijver en de derde was de buurman van hem in Driel, Smink genaamd.

Van deze vertoning begreep ik op dat moment geen syllabe, niets! Doornat kwamen zij de bakkerij binnen en trokken gauw hun natte jassen uit die ze over enkele stoelen hingen om te drogen. Zij vertelden ons dat de auto niet had kunnen komen omdat deze defect geraakt was en niet zo gauw gemaakt had kunnen worden. Dus Voelden zij zich verplicht tegenover mij, vanwege de gemaakte afspraak, op hun fiets naar Uden te gaan, zodat ik het één en ander van de situatie af zou weten.

Ze waren echter van plan dóór te rijden naar Oss, waar ze bij een familielid van Smink zouden overnachten.

Ik moest dan de volgende ochtend maar proberen om op eigen gelegenheid in Nijmegen te komen en zorgen dat ik tegen negen uur bij de Waalbrug te zijn. Dan zouden zij hun best doen ook tegen die tijd daar te wezen.

En na deze gerenoveerde afspraak gemaakt te hebben verlieten zij de bakkerij; het regende nog steeds.

Helaas was de vorige week mijn fiets gestolen en dus werd het nu een probleem om de volgende ochtend op tijd bij de Waalbrug van Nijmegen te kunnen zijn. Met een leger-auto mee te rijden, lukte helaas niet, daar militairen geen burgers in hun wagens mochten meenemen. Andere auto's reden er nog niet, dus zag het er naar uit dat ik die avond in geen geval in Nijmegen zou komen.

Vader stelde voor om bij van Lanen, de buuren van Van Mil, te gaan vragen of ik daar zolang een fiets kon lenen. Dan kon Piet met mij mee naar Drielrijden en ook iets van de bagage op zijn fiets pakken, want alles zou ik niet op mijn fiets kunnen vervoeren.

Als Piet dan over enkele dagen weer naar Uden terug keerde naar ons evacuatie-adres, kon Piet deze geleende fiets weer mee terug nemen, zo was het voorstel van vader. En dus zou dát de enige oplossing zijn op dat moment.

Inderdaad was er bij Van Lanen nog wel een fiets die ze enige tijd zouden kunnen missen en hoefden hem ook niet meteen weer terug te hebben; als maar een keer terug terug brachten, was het hen goed. Het was een fiets, maar daar was dan ook wel alles mee gezegd! Een kettingkast, een jasbeschermer, een bagagedrager en een lamp ontbraken. Gelukkig zaten er wel twee wielen, een stuur en een paar pedalen aan en was er eveneens nog een zadel op gemonteerd, zodat ik er ook nog op kon gaan zitten, Wát een weelde toch! ! Meer was er ook niet bepaald nodig, ik kon er mee fietsen en juist dát was de hoofdzaak.

Piet was inmiddels van zijn werk thuisgekomen en werd er dus eerst gegeten, want regel was regel. Na de broodmaaltijd begonnen we alles in gereedheid te brengen, zodat we de volgende morgen vroeg konden vertrekken om op tijd in Nijmegen te kunnen zijn op de afgesproken plaats bij de Waalbrug.

Piet had op zijn fiets een bagagedrager zitten die met een paar beugels voor aan het stuur kon hangen, waaraan van onderen eveneens twee beugels zaten die om de voorvork klemde.

Deze drager werd op de geleende fiets bevestigd, waar ik mee rijden moest. Daarop kwam mijn koffer en een plunjezak met enkele persoonlijke bezittingen. Piet kon de zak met kleding, enz. op zijn bagagedrager bevestigen die zich boven het achterwiel bevond. In deze zak zaten diverse kleren, die in september van huis meegenomen waren toen ze Driel gingen verlaten.

Toen dit allemaal gereed stond voor de volgende ochtend, namen we eerst alvast afscheid, omdat we de volgende ochtend vroeg wilden vertrekken. Dit werd mijn laatste nacht van de evacuatie.

Dus gingen Piet en ik die avond betrekkelijk vroeg slapen, om de volgende ochtend vooral op tijd op te kunnen staan, om te zorgen op de afgesproken tijd bij de Waalbrug in Nijmegen te zijn. En wel tegen negen uur, op woensdag 30 mei 1945.

Uiteindelijk Zijn we hier aan het einde van dit boek, want het is voor mij het einde van de evacuatiетijd.

Maar er bleek later na onze thuiskomst nog zoveel te vermelden over de periode van die datum, tot de thuiskomst van onze beide ouders, dat ik tot het besluit was gekomen dit wat uitvoerig weer te geven in een ander boekje, dat ik de titel wilde geven:

"Weer teruggekeerd naar eigen huis en haard"!

En ook dat boekje is eveneens zeer belangrijk om het te lezen.

Dat wil ik U van harte aan bevelen.

Hier wil ik enkele gegevens weergeven die er in voorkomen, waarmee U een klein overzicht krijgt wat wij, mijn broer Piet en ik nog ervaren en meegemaakt hebben in de tijd van enkele weken totdat ons gezin weer herenigd was, of beter gezegd, werd, in de ochtend van woensdag de 14de juni 1945.

Dit boekje bevat heel wat informatie en interessante gegevens betreffende onze rit per fiets vanaf Uden, via een fietspad dwars door de bossen van de "Slabroek", een bosrijk gebied noordelijk van Uden, naar de Bossche-baan en vandaar via deze hoofdweg naar het Zeer oude historische stadje Grave, waar wij via de verkeersbrug verder rijden over Alverna in de richting Nijmegen.

En wanneer daar bij de brug zijn gearriveerd al gauw de drie mannen naderbij zien komen. Als één van hen even later de brug over gaat om voor ons allen in Lent op het evacuatiebureau de benodigde vergunningen te halen die men moet kunnen overleggen om de brug te kunnen passeren, maken wij even een praatje met de wachtpost die daar stond voor de controle.

Na enkele ogenblikken komt de persoon terug met de papieren en na het inzien daarvan kogen wij van de wacht onze reis vervolgen.

VIA Lent, Ressen en Het Betuwse dorp Elst arriveerden wij uiteindelijk, via vele obstakels en anderehindernissen die wij onderweg te verwerken kregen, kwamen wij met ons vijven in het zwaar getroffen en erg verwoeste dorp Driel aan, na een vermoeide tocht van ruim vier uren fietsen.

In dat boekje wordt dan beschreven hoe wij thuisgekomen daar alles aantreffen en hoe we ons overal mee moeten behelpen in deze, voor ons toen zeer primitieve en erg moeilijke periode, tijdens ons verblijf in een bouwval, eigenlijk niet meer dan een ruïne, wat eens ons woonhuis geweest was.

Er wordt in weergegeven hoe wij samen moesten pionieren en improviseren om ons daar rondom en in de bouwval van ons huis in stand te kunnen houden. Aan welke gevaren waaraan we soms blootgesteld werden. En wat we hadden moeten ondernemen om voorlopig toch nog droog te kunnen slapen, maar wel omringd door ongedierte.

Eveneens werden we daar geconfronteerd met zeer lugubere taferelen en diverse andere zeer tragische aanblikken.

Vaak was het voor ons ook heel moeilijk om de stank te kunnen ontlopen van de rondom ons heen liggende kadavers van vooral koeien en paarden die tijdens de gevechten in Driel dodelijk getroffen waren door rondvliegende kogels en granaatscherven.

Maar ook het ongebruikte oorlogstuig, in de vorm van mortieren, mitrailleurkogels en granaten, die nog overal verspreid lagen, bracht nog vele gevaren met zich mee.

Het was namelijk ook heel moeilijk om daar levensmiddelen te kunnen verkrijgen, want die waren in geen van de omliggende dorpen te koop, dus was dat voor ons eveneens een heel groot probleem.

Daarom juist moesten wij maar proberen te roeien met de riemen waar we op dat moment over beschikten. Dat was echter wel moeilijk, want we bezaten op een gegeven moment alleen nog over een stukje gebraden paardevlees en wat geroogde rogge van het vorige jaar. Groenten hadden we in geen geval meer dus was er ook geen keus en aten wij alleen maar Roggepap met een dun schijfje paardevlees, afkomstig van een paard dat dodelijk getroffen was, door op een landmijn te trappen. De één z'n dood, de ander z'n brood, in dit geval het vlees! Maar leest U het volgende boek getiteld: "Weer terug naar eigen huis en haard." Daarin kunt U uitgebreid lezen over onze belevenissen in de periode nadat wij na de bevrijding, terug gekeerd waren van onze evacuatie in Uden in Noord-Brabant.

Ik wens U een interessante leesuren toe.